

Schwab Miklóst, a Híd munkatársát, 1941-ben halálra ítélték és kivégezték a fasztyádk. (B. Szabó György rajza.)

HUSZONEGY ÉVVEL EZELŐTT A HIDBAN

Széntúrók

Schwab Miklós

December nyitánya. Kődös, szomorú, reménytelen délután közepe. A szubotícai teherpályaudvar máskor vakítófényű ivlámpái csak félvakon pislákolnak. A hőmérő négy fokot mutat zéró felett, de ezt a hőmérsékletet fagypont alattinak érzi az, aki rongyos kabátban, lyukas cipőben, foltozott, vékony nadrágban és leheletszerűre használdott micisapkában várja itt künn az idők múlását. A korai sötétség gonosz közönnyel takarja be a „faudvart”, benne a farakásokat, kocsikat, embereket, lovakat. Néha kocsikerekek nyikorognak, vad káromkodás csap fel, vagy lovak nyerítése vág bele a lengő ködbe. Nem messze mozdonyok tutulnak és az összeugró teherkocsik csattanása összefolyik a kilökődő gőz panaszos sustorgásával.

A két rakodópart közé ékelt „V” alakú faudvar ragadós latyakjában tűzifát raknak a kocsikra szikárra dolgozott munkásemberek. A vagonokból kidobált fadarabok üveges huppanással hullanak a rakásra, s onnan kesztűtlenüll gémberegdő kezek rakják fel

a laposkocsikra a szálkás dorongokat. Reggel hét órától este hatig folyik itt a munka szakadatlanul. Kocsik jönnek, kocsik mennek. Szakadatlanul érkeznek a vagonok a fázós napokra készülő város állomására. A tehetősebbek sima gertyánfát vagy barna, egyenesre hasogatott bükkfát vásárolnak, a szegényebbjének csak dorongfákra, tuskókora, korhadtt törzsdarabokra telik. A tél kegyetlen fenyegetése elől mindenki úgy fut el, ahogy tud. Nagyon soknak még hulladékfára sincs pénze. A december eleje kiszívja a zsebekből az utolsó parákat is.

A vagon sorok között gyengén fizetett munkások törlik magukat, a rakodógátak tulsó oldalán pedig sötét élő árnyak mozognak. A fekete pontok hol itt, hol amott bukkannak elő, lehetőleg mindig ott, ahol nem tartózkodik senki. Ha csak percekre is őrizetlen marad egy-egy rakás fa vagy megvakott kocsi, az illanó pontok mindjárt ott teremnek és néhány darab fával továbbútnak a sötétségbe. Ezek a rekete pontok is emberek, rongyosgúnyájú,

éhes, elkínzott emberek. Ők az úgynevezett „széntúrók”. Ez az elnevezés azért ragadt rájuk, mert leginkább ott láthatók, ahol a kitisztított mozdonytűzhely nyomán a földön maradt a hamurakás, benne sok-sok elégetlen széndarabbal, amelyek összeszedhetők és eladhatók. A széntúrók keserves és rosszul fizetett munkával tengetik életüket, bizony nem csoda, ha közben olyan munkára is hajlanak, amit a törvény tilt. Ilyen munka a befutó fava-
vagonok, szénszállítmányok dézsmálása, kisebb „elemelések”. Ezek a sötét pontok az emberi társadalom elhullottjai, az osztályharc öntudatlan sebesültjei — emberek, akiket rajtuk kívül álló okok kényszerítettek az élet legeljára.

Öregek, fiatalok, férfiak és nők. Betegesek, iszákosok tehetetlenek, tudatlanok, védtelenek. eltaposottak. Nap-pali munkájuk nem sokat ér. Ha akad is alkalmi munka — vagonkirakás, ládázás, zsákolás — ritkán keresnek annyit, amennyiből kitelne a legszegényesebb háztartás is, ráfanyalodnak hát apróbb kihágásokra. Élniök kell valamiből. Az asszonyok elhullott faforgácsot, faháncsot gyűjtenek és azt eladják olyanoknak, akit ugyan „gazdagabbak” náluk, de annyiok sincs, hogy rendes tűzifára telne. Néha le-
esik a rakodó kocsirol egy-egy nagyobb darab szén vagy a kocsideszkák között kiszóródik az apró üzemi vagy kovácszén — mindez értékes zsákmány szegény emberek számára.

Telen az est már négy óra előtt beáll. Ilyenkor a széntúrók — mint Cooper Fenimore indianjai — elszélednek a vagonok hosszú sora mögött. Az asszonyok és gyerekek a farakások között ógyelegnek, figyelik, hol őrizetlen az áru. Halk fűtyszó vagy köhögés — ez a jeladás — és a magárahagyott fakupac mellett feltűnnek a pontok, mint szorgalmas hangyák. Ilyenkor eltűnik nyolc-tíz hasáb fa, majd ismét mozdulatlan a tájék. Nem rizikótilan munka ez. Az ór, a kocsisok, a fa gazdája sokszor elkap egy gyereket vagy asszonyt, esetleg felnőtt fiatalembert is. Ilyenkor nem ússzak meg jónéhány pofon nélkül. Ez a jobbik eset, mert ha a rendőr is előkerül a csetepatékre, bizony nem kímélik a rongyos élniakarót. Bicskázások is vannak itt néha. Az elkapott széntúró ijedtében vagy tudatlanságában kést ránt, de ez legtöbbször csak fenyegetés, szurkálásra ritkán kerül sor. Az asszonyok sírással

igyekeznek meglágyítani az ór vagy a fatulajdonos szívét. Éktelenül sivalkodnak ezek a nők, jajgatásuk olyan keserves, hogy a legtöbbször nem marad hatástalan. Aki ezt a sorsot vállalja, nehéz követ emel fel. Elkieseredés, pálinka és nagyfokú nincstelenség a munka főkellékei.

Tizenégytől ötven évesig. Tizenégyen alul még gyöngö a fahasábok cipelésére, ötvenen felül meg már rogyant aggastyán mind. Nedves, piszkos odúban laknak, meleg étel alig jut a gyomrukba, a belső tüzet az alkohol szítja. Ez a lángoló ital, a szegény ember nektárja adja a bátorságot a munkához és a kitartást. Rongyosok és zárkóztottak, nehezen hozzáférhetők, szótlanok, analfabéták, nyomorékok, iszákosak, tüdőbajosak, sápkórosak, vérszegények, türelmetlenek, ellenségesek — így fest a nemes társadalom e csoportja.

Próbáljunk közeledni és érdeklődni életfolyásuk iránt. Talán sikerül!...

*

(H. J. Tizenkilenc éves fiatalember. az úgynevezett Jaszibarán lakik nagyapjával és nővérével konyha-kamrás odúban.)

„A nagyapám lakatosmester volt valaha, egyszer azonban megcsúszott, eltört a lába és sánta is maradt. Tönkrement. Apám és nagybátyám tartották és tartják el ma is. Apám szabóságot tanult, de a háborúban idegsokkot kapott és azóta reszket a keze és a feje. Katonának alkalmas volt, civilnek untauglich. Nem kapott munkát, fával ügynökösködött, persze csak kicsinyben. Ez se ment. Napszámoskodott, de reszketős keze miatt nem szívesen alkalmazták. Sokat volt munka nélkül, míg végre itt talált „állandó munkát”. Akkor ivásra adta magát, sokszor olyan részeg, hogy napokig tehetetlenül fekszik a szalmán és úgy kell etetni.

Jómagam nagykeservesen végigkínlódtam három elemít, de azután rosszabbodtak a dolgok és nem járhattam tovább iskolába. A piacokon kosarakat cipeltem néhány dinárért, sátrakat rak-
tam össze, árut hordtam a vasútra. Tíz-
éves koromban agyhártyagyulladásal feküdtem a kórházban. Nyolc hétig voltam beteg. Azután mintha harapófogóval kihúztak volna a fejemből mindent — elfelejtettem írni-olvasni. Gyenge voltam és vérszegény, sem kifutónak, sem inasnak nem kellettem. Többször

koldultam is. Végre bekerültem ebbe a társaságba és azóta várok... Hogy mire? Magam sem tudom... Tizenhárom éves koromban feltámadt bennem valami vágy, hogy tanuljak, de nem volt hozzá erőm, a körülmények is közrejátszottak, hogy tervem dugába dőlt. Nagypám, néhány estén ismét taníttatott a betűvetésre, de ennek most már semmi hasznát sem vettem.

Egy alkalommal vagonkirakodásnál segítettem és jutalmul két hasáb fát kaptam. Zsákba bugyoláltam és este hazafelé siettem a zsákmánnyal. A városban lekapott a rendőr és hiába bizonygattam, hogy nem loptam a fát, mégis bevitték és csak másnap engedtek ki. Ez az eset félélnökké tett. Most messzi elkerülöm a rendőroket és ha van valami „szállítmányom”, inkább megkerülöm a fél várost, de nem megyek keresztül főbb vonalakon.

Eddig hatan laktunk egy odúban: apám, nagypám, két nővérem, egy koldus „albérlő”, meg én, de fiatalabb nővérem beállt egy gyárba munkásnak és azóta haza se néz. A másik nővérem meg össze állt egy vasúti napszámossal, de hamarosan szétváltak, mert az embernek családja volt. Egyszer itt részt vettem egy verekedésben is. Asszonyok marakodtak és amikor szét akartam őket választani, nekem estek és agyba-főbe vertek fadorongokkal. A vasúti őr szedett fel és a sebeimet a poliklinikán kötötték be. Ezt itt — a homlokára mutat — örök emlékül hordom.

Ótthon szűkösön élünk. Meleget csak ritkán eszünk, akkor is csak úgy, ha az öreg koldus összekotyvaszt valamit. Inkább szalonnán meg „felvágott hulladékon” élek, de nem szeretem az öreg főztjét. A nővérem nem szeret főzni, inkább egész nap a széndarabokra vadászik, azután eladja a városban. Van úgy is, hogy nincs mit enni. Ilyenkor az ember összébb húzza a nadrágszíját és hallgat, meg reménykedik. Sokszor koldulásra adjuk magunkat, de mindenünnen elkergetnek azzal: maga erős fiatalember, mért nem megy dolgozni!

Hát igen... szeretnék valami tisztességes munkát... de iskolázatlan embert manapság még napszámosnak sem vesznek fel... mit tegyek?"

*

(T. M. Harmincéves özvegyasszony, a Szand-pálya mögött lakik egy szűk

kamrában egyedül (?). Fahajgyújtó és széntúró.)

„Egyszer egy újságíró le akarta írni az életünket — hat-hét éve ennek —, sokat faggatott, de akkor nemigen felelgettem. Talán jobb, ha az ember beszél. Gyerekkoromról nem szeretek beszélni. Pizkos volt, csúnya volt, veréssel és éhezéssel teli élet volt. A város különféle pontjaim nőttem fel. Hol itt, hol amott ütöttük fel a tanyánkat. A hurcolkodás nem sokból állt — felpakoltunk a hátunkra, kerítettünk egy tragacsot a két ágynak, ládáknak és vándoroltunk. Úgy éltünk, mint a cigányok.

Tizenhét éves voltam, amikor összeálltam egy napszámossal. Egy évig vadházasságban éltünk, azután megesküdtünk. Amint megesküdtünk, betegeskedni kezdett és hamarosan kivittük a temetőbe. Azóta a magam keserves életét élem. Nem tudok írni, csak a nyomtatott betűket olvasom. Ez nem sokat ér. Néhányszor bejáróló voltam, de nem bírom a parancsolgatást. Inkább itt fagyoskodom, mintsem túrjem valaki szeszélyét. Gyárban nem kapok munkát, mert mindenki ismer és azt mondják, ilyen csavargóasszony nem tud gépekkel bánni.

Bizony sokszor éhezem. Ha vigyáznak a vagonokra, vagy nem tudom eladni az összeszedett fahajat meg kocszot. Kora reggeltől késő estig itt őgyelgek a placcon, de bizony sokszor hiába. Azután meg a férfiak el-elzavarnak bennünket, mondván: elegen vagyunk itt mi is, menjetek szolgálni!

Volt már, hogy mosni jártam úrházakhoz, de elkapott a hektika, aztán vért is köptem, mint a megboldogult. Úgy is csúfoltak itt, „hektikás”, és egyik ember sem akar velem összeállni, pedig még fiatal vagyok. Elkelve az ember. De hát mit csináljak... az utcára nem állhatok ki?... Nincs is ahhozvaló gúnyám, meg arcom...

Hogy hová visz ez az út? Nem tudom, nem is akarom tudni és ha néha gondolok is erre, a pálinka segít. Mindjárt rózsásabbnak látom az életet, amely olyan könnyörtelenül tapos rajtam..."

*

A vonatok füstje belehasít a csendbe. Kapuzárás közeledik és a fekete pontok eltűnnek. Ki erre, ki arra megy, amerre éppen hideg vacska, nedves odúja várja, a reménytelenség és kivettség érzésével...